

A.C. CUZA ȘI NAȚIONALISMUL-CREȘTIN ROMÂNESC INTERBELIC

A.C. CUZA AND THE ROMANIAN INTERBELICAN CHRISTIAN NATIONALISM

Prof. dr. Daniel DIEACONU¹

Abstract: *We propose by this study a portrait of an important politician of the first half of the XX-th century, of a perpetual parliamentarian, considered the father of inter-war Christian nationalism. He has also distinguished in literature as an essayist and epigrammatist, close to Junimea, and had a long university career in Iasi, at the Faculty of Law. He has socialist beginnings, then conservative. He was along with Nicolae Iorga, founder of the Democratic Nationalist Party, but the closeness between the two was not long lasting, becoming political enemies afterwards. From his nationalist-Christian party founded in 1923, the Legion of Archangel Michael emerges, which will promote the same political doctrine, with more fervency and enthusiasm. He came to power with Goga, in 1937, with the Christian Nationalist Party, for a short period, the abolition of political parties by Carol II also marking the end of his political career. Gifted parliamentary orator, with a long career, he was, however, a supporter of the dictatorship, and remained consistent with the Christian nationalist doctrine, called at that time, "cuzist".*

Keywords: junimism, Christian-nationalism, anti-Semitism, legionaries, royal dictatorship

A.C. Cuza s-a remarcat în anii de după primul război mondial ca fondatorul și principalul promotor al doctrinei naționalist-creștine. S-a dovedit a fi unul dintre cei mai longevivi oameni politici ai României moderne și singurul care a reușit să facă o carieră având în centrul discursului său antisemitismul. Dacă după “Marele Război”, A.C. Cuza a promovat cu tenacitate naționalismul-creștin, în perioada antebelică opțiunile sale politice arătau căutărilor și încadrarea într-un curent care să-l reprezinte. O relativă taxonomie poate stabili etapele evoluției politice ale lui A.C. Cuza:

- perioada socialistă, când A.C. Cuza se apropie de „Dacia viitoare” și de „Contemporanul” și se manifestă ca raționalist și ateu, acordând atenție proletariatului – 1882-1885;
- perioada junimistă și conservatoare, cu colaborări la „Convorbiri literare” sau „Era Nouă” – 1885-1895;

¹ Centrul de Cercetare pentru Dezvoltare Regională și Integrare Regională al Universității din București; Școala Gimnazială Grințieș, Neamț.

- perioada „naționalist-democrată”, când, alături de Nicolae Iorga, fondează și luptă pentru impunerea pe scena politică a Partidului Naționalist Democrat” – 1910-1920;
- perioada naționalist-creștină, A.C. Cuza fiind fondatorul și conducătorul mai multor formațiuni politice care promovau doctrina ce se va numi „cuzistă” – 1920-1938;

În realizarea acestui studiu, pentru a surprinde evoluția sa universitară, doctrinară și politică, am folosit surse arhivistice ieșene, presa vremii, în special cea naționalist-creștină, scrieri de epocă, memorialistică sau studii istorice care se concentrează și asupra activității sale politice și menționăm aici lucrările lui C.V. Coban, Pamfil Șeicaru, Gh. T. Pop, Grigore Traian Pop, Stelian Neagoe, Gheorghe Buzatu, Corneliu Ciucanu, Cristian Sandache, Gabriela Dumitrescu, Petre Țurlea, Dragoș Zamfirescu sau Armin Heinen, Nicholas Nagy-Talavera, Eugen Weber, Kurt Treptow sau James Niessen, scrise cu mai multă sau mai puțină obiectivitate, după vremuri, regimuri politice sau patimi.

A.C. Cuza s-a născut la 8 noiembrie 1857 la Iași. Era fiul lui Constantin Gh. Cuza (văr primar cu domnitorul Alexandru Ioan Cuza) și al Smarandei Coroi, fiica postelnicului Ioniță Coroi. Tatăl său devine în anul 1859 judecător și apoi prefect al județului Ismail. În anul 1861, ajunge membru al Curții de Apel, iar din 1863 practică avocatura la București pe lângă Curtea de Casație. În anul 1866, Constantin Gh. Cuza moare la 48 de ani lăsând orfani doi copii, Petru și Alexandru, iar în anul 1870, moare și Smaranda Cuza²¹. Studiază la Iași, la institutul privat al lui A. Frey, apoi la Dresda, sprijinit și de Mihail Kogălniceanu, la celebrul Institut Krausse. A devenit licențiat în litere și filosofie la Paris, apoi obține titlurile de doctor în drept și în științe politice și administrative la Paris și Bruxelles³. La Bruxelles, îi are colegi pe socialiștii Morțun, Mille, Bădărău, ce editau revista „Dacia viitoare”. Migrează spre „Junimea”, unde se manifesta un conservatorism naționalist. Este chiar deputat conservator între 1892-1895. Publică și la „Făt-Frumos” din Bârlad, începând cu 1904, în revista „Era nouă” a lui Petre Misir și, mai apoi, în „Neamul Românesc”, în 1906, unde se pronunță împotriva intruziunii evreilor în presă⁴.

Nicolae Iorga și A.C. Cuza au început prin a scrie texte politice sub influența „Contemporanului” și a „Daciei viitoare”, atee, raționaliste, socialiste. Inamicii politici ai lui A.C. Cuza aminteau despre o poezie, *La mormântul meu*, în care, autorul, ce devine liderul Ligii Apărării Național-Creștine, își exprima ideile sale de atunci. Prezentăm prima strofă a acestei poezii, sugestivă în acest sens, care i-a fost imputată mai târziu de adversarii politici:

“La mormântul meu, prieteni, lăsați popii toți

² Gh. Ghibănescu, *Cuzeștii*, București, 1910, p. 150-152

³ A.C. Cuza, *Memoriu asupra lucrărilor*, Iași, 1900, pp. 5-7

⁴ C. Ciucanu, *Dreapta românească interbelică*, Ed. Tipo Moldova, Iași, 2008, p. 102; G.V. Coban, *Fenomenul A.C. Cuza*, Iași 1939, pp. 9-11; C. Sandache, *Doctrina național-creștină în România*, Ed. Paideia, București, 1997, p. 7

Să le spuneți că gândul meu a fost ateu,
C-am privit dumnezeirea ca o proastă comedie,
Spovedania o minciună, slujba morții o prostie
Și că pentru mine ceru-i gol de Dumnezeu...”⁵.

Când i s-au reproșat aceste versuri, a răspuns: „Eram atât de departe de groapă!”. La Bruxelles își manifestă nihilismul, neîncrederea în divinitate, persiflarea clericalismului. Prezentăm o epigramă a lui A.C. Cuza, în care, cu ironie, exprimă ideile îndreptate împotriva oamenilor bisericii:

“Damaschin sătul la Athos să bea vutcă cu stafide
O pornit în fuga mare cocoțat pe un măgariu;
Îi șoptise egumenul că-n Moldova se deschide
Facultatea de Cotnariu”⁶.

Dar legăturile cu socialismul ale celor doi profesori sunt efemere și, în 1895, îi aflăm printre membrii unei organizații numite „Alliance Antisemitique Universelle”, cu o existență efemeră. Ei erau uniți prin simpatia pentru Mihail Kogălniceanu, Alexandru Ioan Cuza, Spiru Haret, dar și pentru primarul Vienei, Karl Lueger, antisemit și antimaghiar (printre cei care își manifestă prețuirea pentru Lueger s-au aflat și Alexandru Vaida-Voevod și Octavian Goga). Naționalismul lui A.C. Cuza, după cum el însuși spunea, avea rădăcini adânc înfipte și în „Școala liberală” a lui Simion Bărnuțiu⁷. A debutat editorial la 36 de ani cu cartea *Meșeriașul român*, publicată la Iași în 1893.

A.C. Cuza, descendent al boierimii moldovene, ce avusese șansa de a beneficia de sprijin material pentru a studia în străinătate, se îndepărtează de socialiștii ce-i influențează tinerețea petrecută la Bruxelles. Își reneagă începuturile socialiste. Lucrarea sa *Despre poporație* o dovedește. Deși este considerată de unii un plagiat, a fost bine primită în țară și autorul ei devine profesor la Universitatea din Iași, la Catedra de economie politică. Principiile sale antisemite devin o constantă a discursurilor sale ținute în amfiteatrele Facultății de Drept, unde a devenit decan. Înainte de război, deși nu reușește să intre în Parlament, are o prezență activă în campaniile electorale. În jurul său se grupează Ion Zelea Codreanu, profesor de la Huși, Corneliu Șumuleanu, de la Iași, profesor la Facultatea de Medicină sau Ioan Găvănescul, profesor de etică din Iași. Deși Cuza se identifica atunci cu Eminescu (l-a cunoscut și se considera prieten al acestuia și a scris o lucrare despre viața și opera poetului), agresivitatea discursului său antisemit îl recomandă ca un urmaș demn al Bogdan Petriceicu Hasdeu, împrumutând din virulența și lipsa de toleranță față de

⁵ Gh. T. Pop, *Caracterul antinational si antipopulară al Partidului National Crestin*, Ed. Dacia, Cluj Napoca, 1976, p. 41

⁶ Gr. Coban, *Fenomenul A.C. Cuza*, Iași, 1939, p. 10; C. Sandache, *Doctrina naționalist-creștină din România*, p. 7; C. Ciucanu, *Dreapta românească interbelică*, p. 104, nota 5

⁷ C. Iancu, *Evreii din România, 1866 – 1919*, Ed. Hasefer, București, 2006, p. 222; „Neamul românesc”, an V, nr. 27, 1 martie 1910 și A. Heinen, *Legiunea Arhanghelul Mihail*, Ed. Humanitas, București, 1999, p. 88; A.C. Cuza, *Studii economice și politice*, p. XV

populația evreiască a acestuia. Nicolae Iorga, dimpotrivă, se apropie mult mai mult de Eminescu, ambii fiind promotorii unui antisemitism romantic, ce viza o asimilare a elementului evreiesc, cu toate că în articolele lor exprimă neputința unei astfel de încercări⁸. Nicolae Iorga era exponentul unei intelectualități moldovene care, în cea mai mare parte, se situa pe poziții antievreiești, puțini fiind cei care se considerau partizanii ai emancipării evreilor. Nicolae Iorga se raliază, la începutul vieții sale politice, aceluiași idei. Cu timpul însă, poziția sa se radicalizează, ca mai apoi să renege vechea sa poziție. Nicolae Crevedia, cunoscutul epigramist, scria în 1933, adresându-se *D-lui Iorga. Apropos de antisemitismul său de pe vremuri*:

“Văzând în țară-atâți evrei
Prășiți ca frunza și ca iarba,
Atâta ură-avea pe ei,
Că i-ar fi măturat... cu barba”⁹.

Nicolae Iorga și A.C. Cuza, absolvenți ai Universității din Iași, erau o sinteză a xenofobiei lui Eminescu și nativismul „Junimii”, după părerea lui J.P. Niessen¹⁰. Cei doi lideri au intrat în viața politică încă din 1892, când sunt aleși deputați pe listele conservatoare, dar încercările de a-și întemeia o formațiune politică proprie i-a îndepărtat de Parlament, de cele două partide ce girau rotativa guvernamentală. În 1902, cu ocazia proiectului pentru „Legea asupra meseriilor” (o lege cu caracter restrictiv pentru meseriașii evrei, dar care n-a fost niciodată pusă în aplicare datorită numeroaselor plângeri și petiții), A.C. Cuza scria articolul *Naționalizarea meseriilor*. El își afirma opinia că scăderea populației creștine din cauze economice, iar comerțul și industria sunt în mâna evreilor, acaparând astfel toate mijloace de subzistență. Scrierile sale dovedesc influența lui E. Drumont, autorul unei foarte cunoscute și publicate (și în variantă română) – *La France Juive*. Lucrarea sa, *Generația de la 1848 și Era Nouă*, se consideră că este certificatul de naștere al doctrinei naționalist-creștine, numită și cuzistă¹¹. A.C. Cuza nu poate fi acuzat că nu a avut curajul opiniei și că a demonstrat consecvență și perseverență în susținerea ideilor sale. Chiar dacă multe dintre ele au fost criticate de mare parte a opiniei publice. A avut o viziune

⁸ G. Dumitrescu, *A.C. Cuza și doctrina naționalist-creștină*, în „Arhivele totalitarismului”, an II, nr. 1-2/1994, p. 1153; P. Șeicaru, *Un junimist antisemit, A.C. Cuza*, Ed. Carpații, Madrid, 1956, p. 7; S. Stanca, coord., *Dicționar biografic de istorie a României*, Ed. Meronia, Bucureșit, 2008, p. 158

⁹ P. Șeicaru, *Un junimist antisemit, A.C. Cuza*, Ed. Carpații, Madrid, 1956, p. 21; D. Murărașu, *Naționalismul lui Eminescu*, Ed. Pacifica, Craiova, 1992, p. 98

¹⁰ N. Crevedia, C. Calotescu-Neicu, *Antologia epigramei românești*, Ed. Cartea românească, București, 1933, p. 57

¹¹ J.P. Niessen, *Naționalismul românesc: o ideologie a integrării și mobilizării*, în “P. Sugar, Naționalismul sud-est european în secolul XX”, Ed. Curtea Veche, București, 2002, p. 232 *Ibidem*, an I, nr. 11, 15 iunie 1906 și D. Dungăciu, *Națiunea și provocările (post) modernității*, Ed. Tritonic, București, 2004, p. 65; Gr. Traian Pop, *Garda, Căpitanul și Arhanghelul din cer*, vol. II, Ed. Eurasia, București, 1995, p. 11; A.C. Cuza, *Naționalizarea meseriilor*, în „Arhiva”, nr. 7-8, 1902; G. Dumitrescu, *A.C. Cuza și doctrina naționalist-creștină*, în „Arhivele totalitarismului”, an II, nr. 1/2, 1994, p. 153

proprie asupra *Bibliei*, considerând că ideile sale duc spre o nouă interpretare a religiei creștine. Cere eliminarea Vechiului Testament, văzut ca “impur și jidovesc”, menținerea doar a Noului Testament. De asemenea, cerea ca la cununile religioase să fie scoase numele Sara, Rebeca, Rahila (imorale) și “sânul lui Avram” – “proxenetul lui Faraon”. S-au născut reacții din mediul clerical, dar care nu l-au împiedicat pe Cuza în a-și promova cu încăpățănare ideile în continuare¹².

Nicolae Iorga preia „Sămănătorul” în 1903 și îi imprimă o direcție naționalistă. A prezentat permanent chestiuni rurale care, prin intermediul revistei, deveneau cunoscute unui număr mare de cititori. După 1907, pentru articolele sale din „Sămănătorul” și „Neamul românesc” a fost considerat unul dintre instigatorii răscoalei și a primit numeroase amenințări. Într-un articol din „Sămănătorul” se scria: „... oricât de înalt ar fi valul murdar al profitorilor, pământul e al nostru. Iar într-o bună zi, vântul o să zboare pleava pe care tot el a adus-o, pe când noi rămânem”. Tot în „Sămănătorul”, A.C. Cuza cerea „crearea unei clase de mijloc prin eliminarea străinilor, care îi blochează apariția și formarea unei culturi pur românești”, sau „întărirea spiritelor dirigente și dezvoltarea naționalității românești”¹³. Sunt și ideile pe care le face cunoscute și prin lucrarea *Naționalitatea în artă. Principii, fapte, concluzii. Introducere la doctrina naționalist-creștină* din 1905, retipărită în 1908, la Editura Minerva din București.

În anul 1906, Nicolae Iorga duce tratative cu Titu Maiorescu și Nicolae Filipescu, lideri ai Partidului Conservator. Istoricul dorea schimbări ale programului politic și direcția ziarului „Epoca”. Pretențiile lui Iorga zădărnicesc înregimentarea lui în această grupare. Fondează, în schimb, „Frăția bunilor români”, o asociație „cu tentă culturală și politică”, creată pentru „a sprijini în toate împrejurările limba și literatura și cele mai înalte interese ale poporului român”. În orașele Moldovei, șezătorile (cu plată) au început să se țină încă din 1906 (la Iași, Fălticeni, Roman, Botoșani, Câmpulung, Bacău) și care au contribuit la susținerea unui ziar, „Neamul Românesc”, ce a devenit officios al partidului și pe care Iorga l-a scos până la moartea sa, uneori cu importante sacrificii materiale. Mai mult, Nicolae Iorga reușește fondarea unei tipografii proprii, cooptându-i în consiliul de administrație pe A.C. Cuza, Corneliu Șumuleanu, G.G. Orleanu, dr. Mantiatide. „Neamul românesc” s-a constituit în principal prin banii obținuți din conferințele ținute în țară în cadrul „Frăției bunilor români” și cu sprijinul prietenilor săi politici și nu numai¹⁴.

Nicolae Iorga, un om politic ce-a vibrat adânc pentru suferința țăranului și care-și manifestase nemulțumirile antievreiești în opere precum *Sate și mănăstiri* sau *Neamul românesc din Bucovina*, nu putea rămâne indiferent față de cauzele, dar și consecințele răscoalei; a fost considerat în unele cercuri ca fiind unul dintre instigatori,

¹² C. Sandache, *Doctrina național-creștină în România*, pp. 14-16

¹³ *Ibidem*, p. 233; “Sămănătorul”, 4 decembrie 1905

¹⁴ J.P. Niessen, *op. cit.*, p. 232; „Neamul Românesc”, an I, nr. 1, 10 aprilie 1906 și „Neamul românesc”, an III, nr. 11, 1 februarie 1908; P. Țurlea, *Nicolae Iorga în viața politică a României interbelice*, în “Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie A.D. Xenopol”, Iași, XXIII, 1986, p. 657

prin numeroasele articole din „Neamul Românesc”, ce acuzau și pe evreii satelor, în paginile gazetei sale, cârciumarii, arendașii, cămătarii evrei erau figuri obișnuite, ce stârneau ironia sau furia sa. Celebrul său „blestem” *Să-i ierte Dumnezeu....* este definitoriu pentru poziția sa față de vinovații pentru masacrul lui martie 1907, între care se află și „străinul”, dar nu numai el. Poziția sa este prezentată și într-un articol din februarie 1907: „Nu contra străinilor, ca străini, ne-am ridicat, ci contra modului lor de exploatare; să rămână între noi acei străini ce vor să muncească cu cuget curat, în folosul lor fie, dar nu în paguba noastră”¹⁵.

Ziarul lui Nicolae Iorga apărea în 1906, la 10 mai și, deși încă din primul număr se specifică că nu este o publicație politică, treptat se constituie într-un observator și judecător al vieții politice, mai ales prin rubrica „Partidele noastre”. Problemele țărănești sunt o constantă a ziarului, răscoala din 1907, aducând pentru Iorga o nouă înțelegere a ei, adăugând planului cultural pe cel social ce va căpăta întâietate. În ziarul său, Nicolae Iorga a permanentizat rubrica „Chestiunea țărănească și evreii noștri”¹⁶. Tot în 1906 începe să colaboreze la ziar și A.C. Cuza, articolele sale conținând încă de la început o puternică tentă antisemită (primul articol îi apare în nr 11 din 15 iunie 1906).

Nicolae Iorga candidează în 1907 în județele din nord ale Moldovei și este ales la Iași, beneficiind de sprijinul lui A.C. Cuza și al grupului său, dar și datorită influenței pe care o avea în rândul intelectualității ieșene, cu 1.157 de voturi, în urma lui G.G. Mârzescu, C. Stere, G. Panu; A.C. Cuza nu este, însă, ales deputat. A fost o testare a „pieței electorale” în vederea constituirii unui partid, și pe lângă județele nordice ale Moldovei, Iorga și Cuza mai obțin voturi și în Prahova, Dolj, Râmnicu-Sărat, unde naționalist-democrații au avut succes și mai târziu. Iașul se va afla într-o oarecare măsură și sub influența lui A.C. Cuza din partea P.N.D., el folosindu-se de funcția sa universitară și de prestigiul lui Iorga (se spunea că „tot tineretul școlar e de partea sa”)¹⁷. Nicolae Iorga se manifestase vehement în 1907 împotriva arendașilor, pe care-i considera „exploatatori ai poporului”, ziarul său „Neamul românesc” publicând numeroase articole pe această temă. Și Cuza l-a secondat la 1907 în acuzele adresate administrației și arendășimii, el insitând mai ales pe „latura originii arendașilor” din Moldova. El creionase încă din 1905 în *Cursul de economie politică*, o imagine a unei societăți dominate de evrei. Aceeași stare de fapt era ilustrată și în *Despre poporație*, pe care Emil Socor o considerase plagiat¹⁸.

Nicolae Iorga a obținut mandatul de deputat la Iași și datorită sprijinului lui A.C. Cuza și a grupului său politic, fiind făcută public alianța în momentul validării și

¹⁵ „Neamul Românesc”, an II, nr. 87, 8 martie 1907; „Neamul Românesc”, an II, nr. 82, 15 februarie 1907

¹⁶ „Neamul Românesc”, 5 iunie 1907

¹⁷ D.A.D., nr. 1 din 9 iunie 1907, p. 10

¹⁸ vezi pe larg A.C. Cuza, *Despre poporație*, București, 1910; idem, *Curs de economie politică*, Iași 1923 și Gh. T. Pop., *op. cit.*, p. 27; E. Socor, *Despre plagiatul d-lui Cuza*, Atelierul ziarului Adevărul, București, 1923

susținând contestația celui neales. Iorga vorbește pentru prima dată de un partid al său. Încă din 1908 cei doi aliați politici purced la realizarea *Declarației de program naționalist-democrat*, publicată în „Neamul Românesc” începând cu numărul 13, din 30 ianuarie 1908, în care se pronunță pentru reforme, între care amintim:

- înlăturarea străinilor de la furnituri și lucrări;
- scoaterea străinilor din sate;
- monopolul debitării alcoolului;
- crearea de ceainării, săli de petrecere și biblioteci pentru popor în toate orașele;
- scoaterea evreilor din armată;
- votul universal pentru români.

În 1910, Partidul Naționalist Democrat căpăta structură și program. Unul dintre ctitori, Alexandru C. Cuza, era de părere că „avem o mișcare naționalistă... Căci nu suntem încă un partid, suntem numai o mișcare naționalistă și e firesc să ni se impună datoria să tindem spre organizarea acestei mișcări“. Înființarea P.N.D. s-a realizat în cadrul unui congres ținut în sala Oppler din București, prezidat de colonelul Manolescu-Mladian, fost aghiotant al domnitorului Alexandru Ioan Cuza. Au vorbit A.C. Cuza, Nicolae Iorga, Ion Zelea Codreanu, avocatul Petre Jecu. La scurt timp sunt întemeiate organizații locale la Râmnicu Vâlcea (prin A.D. Livezeanu), Craiova (generalul Marcu), Iași (A.C. Cuza), Huși (I. Zelea Codreanu) și apoi la Râmnicu Sărat, Prahova, Vlașca, Gorj, Botoșani¹⁹.

Apariția P.N.D. în peisajul politic autohton s-a datorat, în special, „necesității unor restricții față de evrei“, după A.C. Cuza. Alături de această chestiune, la loc de frunte, se afla problema țărănească, ce o puseră în discuție N. Iorga și V.M. Kogălniceanu, cea mai importantă în viziunea lor, împreună cu problema românilor din afara României. Este cunoscută poziția intransigentă a lui Nicolae Iorga în această problemă, care a izbucnit în 1907 când a scris cunoscutul articol *Să-i ierte Dumnezeu...*, în „Neamul românesc” la 8 martie al aceluși an: „Să-i ierte Dumnezeu pe cei 4 țărani români împușcați în orașul românesc Botoșani de oastea românească în ziua de 5 martie 1907 [...] Să nu ierte Dumnezeu pe străinul fără inimă care a stors vraga o sută de ani și astăzi vrea și sângele [...] pe hâzii politicieni mâncați de poftă și nevolnicii; să nu ierte Dumnezeu pe cârmuitorii neghiobi sau vânduți, înaintea cărora, cufundați în orgii bugetare, fumegă acum sânge nevinovat“. Din acest blestem se pot observa lesne cei care sunt învinovați de Iorga pentru situația grea a țărănimii și susținerea revendicărilor țărănești nu va lipsi nicicând din programul său politic. Și pe drept cuvânt, căci țaranul se plângea: „Noi am rămas fără pământ din cel cu care bătrânii au fost împroprietăriți la '64. Abia ne putem hrăni“. Cereau pământ și arendă mai omenească...²⁰

¹⁹ P. Țurlea, *Nicolae Iorga în viața politică a României*, Ed. Enciclopedică, București, 1991, pp. 41-42; M. Opreșescu, *Partidul Naționalist Democrat condus de Nicolae Iorga (1910-1938)*, București, 2000, pp. 32-33; 44-46

²⁰ „Neamul românesc”, an II, nr. 87, 8 martie 1907

Fondarea „Partidului Naționalist-Democrat” a fost pregătită de cei doi lideri, cu mult înaintea anului 1910, prin activitatea în cadrul „Sămănătorului”, a revistei „Făt-Frumos”, „Era Nouă”, „Neamul Românesc”, a „Ligii culturale”, a „Frăției bunilor români”, a „Cursurilor de vară”. În jurul lor se strânge o pleiadă de oameni de cultură, de valoare, dar prea puțin implicați în activitatea politică. Și de aceea, începuturile P.N.D. au fost timide. N. Iorga, în ciuda faptului că era angrenat în multiple activități, fondase o tipografie, conducea un ziar – „Neamul Românesc” (renunțase la „Sămănătorul”), conducea *Cursurile de vară* de la Vălenii de Munte (noua sa reședință), își găsește timp pentru conferințe, mai ales în Moldova și în special în Iași, care era circumscripția sa (în octombrie 1909 vorbește despre un „Partid Naționalist”). „Cursurile de vară de la Vălenii de Munte”, operă deosebită a lui Nicolae Iorga, erau publicate în „Neamul românesc” sau în volum, la tipografia sa din mica localitate prahoveană. Între studiile realizate aici menționăm și statisticile referitoare la populația și economia Moldovei în care se evidențiază dominația evreilor. S-a considerat că înainte de 1910, Iorga și adepții săi n-au avut un program politic clar și declarațiile politice n-au avut consistență și consecvență²¹.

Programul Naționalist-Democrat a fost publicat în ziarul „Neamul românesc”, an V, nr. 49, din 19 aprilie 1910 și apărea ca fiind modificat față de cel din 1908, se pare că influența și aportul lui Cuza au fost mai mici. Dacă până la această dată cea mai importantă problemă aflată în atenția naționaliștilor-democrați a fost cea țărănească, acum în prim plan ajunge problema națională, în special Nicolae Iorga acordând cea mai mare atenție și un efort susținut sprijinirii luptei pentru unitatea națională. Se insistă pentru părăsirea „legăturilor primejdioase” în politica externă (cu adresă directă la mai puțin cunoscuta alianță cu Puterile Centrale); se insistă pe realizarea unor reforme pentru țărănime și se cer legi pentru protejarea muncitorilor și întrezicerea cartelurilor și trusturilor, amintindu-se experiența nefastă a anului 1907. Nu lipsesc articolele cu caracter antisemit (de inspirație cuzistă), moderate însă, dorindu-se, în principal limitarea activității comerciale a evreilor. În programul P.N.D., la articolul 45, se menționa: „Soluția problemei jidovești, prin eliminarea jidanilor, dezvoltarea puterilor creatoare ale românilor și protejând întreprinderile lor“. Se dorea oprirea evreilor de a se stabili prin sate, țărani români trebuind să fie ajutați spre a rezista presiunilor financiare. Studiind programul partidului publicat în „Neamul românesc” sau în *Conșfătuirea din 23-24 aprilie 1910 a Partidului Naționalist-Democrat și Întrunirea publică din 25 aprilie 1909 (cuvântările ținute cu aceste prilejuri)*. *Programul*, 1910, Vălenii de Munte, se poate constata că partidul nu este o reacție de răspuns la „ceștiunea ovreiască”, ci la o „criză națională”, vizate fiind atât politica externă (românii din afara României), cât și politica internă (în special situația țărănimii), doar într-un nivel secund apare „problema evreiască”. Discursul

²¹ „Neamul Românesc”, an IV, nr. 121-122, 3 octombrie 1909; *Cursurile de vară de la Vălenii de Munte*, Ed. Datina românească, Tip. Neamul Românesc, Vălenii de Munte, 1910, pp. 11, 33-35; I. Căpreanu, *Partidul Naționalist-Democrat până la primul război mondial*, în „Analele Științifice ale universității Al. I. Cuza, Iași, Istorie, s. III, 16 (1970), nr. 1, p. 179

antisemit al grupării are o distribuție inegală; el capătă consistență atunci când campania electorală se apropie de nordul Moldovei. Nu putem afirma același lucru despre propaganda susținută în Oltenia sau Muntenia. N. Iorga puncta: „Când venim aici să vorbim, ați văzut, o facem în chipul cel mai liniștit, lovind nu oameni, ci lovind în idei greșite, în apucături nenorocite, în interese primejdioase”²².

Votul censitar și intrusiunea guvernului (fie el liberal, fie conservator) în desfășurarea alegerilor, lipsa de fonduri, făceau ca o nouă formațiune politică să aibă reduse șanse de succes. Partidul Naționalist-Democrat era unul sărac și pentru a intra în campaniile electorale au fost necesare apeluri pentru colecte din partea membrilor și simpatizanților pentru a-și putea deschide liste în mai multe județe. Lipsa fondurilor a făcut ca reprezentanții P.N.D. să candideze doar în Moldova de Nord și în unele județe din Muntenia. Datorită politicii de reformă propusă de Nicolae Iorga, mai ales în problema țărănească, într-un electorat redus numeric pe baza votului censitar, sunt puțini cei ce-și îndreaptă adeziunea spre P.N.D. Ei sunt reprezentanții Colegiului al III-lea, dar voturile lor îi permit doar lui Iorga să intre în Parlament înainte de război, A.C. Cuza și V.M. Kogălniceanu, următori valoroși candidați ai P.N.D., nu reușesc accesarea în legislativul interbelic²³.

A.C. Cuza își prezintă tendințele sale pronunțat antievreiești în cadrul P.N.D. și chiar dacă nu sunt prezentate în forma pe care și-ar fi dorit-o el în cadrul statutelor program ale grupării, le publică în lucrarea lui N. Iorga – *Problema evreiască la Cameră. O interpelare cu o introducere de A.C. Cuza și note despre vechimea evreilor în țară*, în anul 1911, sub forma a cinci teze:

- menținerea cu orice eforturi a Articolului 7 din Constituție;
- eliminarea evreilor, înlocuirea lor treptată în toate ramurile pe care le-au acaparat;
- libertatea presei și a întrunirilor doar pentru români;
- manifestațiile evreiești de orice natură să fie înăbușite;
- guvernul să sprijine națiunea în „problema evreiască” prin expulzarea evreilor din sate, excluderea din armată, eliminarea din presa românească²⁴.

În anul 1911, P.P. Carp primește însărcinarea de a forma un nou guvern și organizează alegeri. P.N.D. se prezintă cu „Programul Naționalist-Democrat” publicat în 1910 și fără alianțe electorale. Drept centru al campaniei electorale rămâne Iașul, unde candida atât Iorga, cât și Cuza. Rezultatele sunt nefavorabile, toți candidații partidului strâng doar 3.500 de voturi. În anul 1912, noi alegeri sunt organizate de către Partidul Conservator Democrat condus de Tache Ionescu, care se dovedesc mai liniștite și mai puțin îngrădite de autorități. P.N.D. obține 7.028 voturi, un rezultat

²² *Consfătuirea din 23-24 aprilie 1910 și Întrunirea publică din 25 aprilie 1909 (cuvântările ținute la aceste prilejuri). Programul, Vălenii de Munte, 1910, p. 145.*

²³ P. Țurlea, *Nicolae Iorga în viața politică*, p. 42.

²⁴ N. Iorga, *Problema evreiască la Cameră. O interpelare cu o introducere de A.C. Cuza și note despre vechimea lor în țară*, Ed. Neamul românesc, Vălenii de Munte, 1911, pp. 12-13.

văzut de Iorga ca remarcabil. Este ales în județul Prahova, iar Cuza eșuează din nou în dorința sa de a intra în Parlament²⁵.

Începând cu 1912, relațiile dintre Iorga și Cuza au început să se deterioreze. Iorga a fost considerat un moderat, mai ales în ceea ce privește poziția sa față de evrei, pe când Cuza era văzut ca un reacționar, încă de la începuturile colaborării lor. P.N.D. se arată ca un partid regional, rămânând tributar voturilor oferite de Moldova, fiind puțini adepții lor din Oltenia și Muntenia, ceva mai mulți sunt susținătorii lor în Prahova și Brăila. În anul 1912, s-a tipărit ziarul „Unirea” al lui A.C. Cuza, care a apărut în perioada 1912-1918, 1920, 1924. Propaganda antisemită era principala direcție a publicației²⁶.

A.C. Cuza participă destul de puțin, spre deosebire de acțiunile electorale, la activitatea partidului, Nicolae Iorga fiind cel care organiza întrunirile, primea adeziunile din țară, corespundea cu autoritățile, era solicitat de către membrii să conferențeze în timpul campaniilor și tot el a redactat statutele în 1914. Astfel, tendințele antisemite nu se mai regăsesc ca la 1908. Un argument al răcirii relațiilor dintre Iorga și Cuza este și răspunsul pe care istoricul l-a oferit universitarului ieșean la o izbucnire antisemită a acestuia în Parlamentul României, primit cu aplauze de majoritatea celor prezenți: „În ceea ce privește rostul meu de om politic, țin să se știe că, în chestia ce s-a adus în discuție, ideea mea este aceasta. Toată dreptatea, toată mila, toată iubirea pentru orice ființă omenească în marginile stricte, deși nu crude, ale interesului național”²⁷.

În septembrie 1916, se suspendă activitatea partidului. Nicolae Iorga vedea o „absurditate viața de partid în condiții crâncene pentru țară”; scoate și titulatura „Foaia naționaliștilor democrați” de pe frontispiciul ziarului său²⁸.

În august 1918, disensiunile dintre cei doi lideri naționalist-democrați sunt vădite, când în Parlamentul României s-a discutat pe seama moțiunii privind încetățenirea evreilor apatrizi, conform prevederilor Tratatului de la București. Dacă Iorga a votat în favoarea moțiunii, împotriva ei au fost alți doi lideri ai P.N.D., radicali, A.C. Cuza și Ion Zelea Codreanu²⁹.

Anul 1919 reprezintă o încununare a activității politice a P.N.D. și care se datorează în special luptei unioniste a lui Nicolae Iorga, care primea din partea electoratului obolul de recunoștință. În alegeri, votul universal oferea partidului în Moldova 214.631 adeziuni și în parlament intrau 19 deputați, un rezultat mai mult

²⁵ „Neamul românesc”, an VI, nr. 4, 17 ianuarie 1911; *ibidem*, nr. 6, 21 ianuarie 1911 și *ibidem*, nr. 26, 4 martie 1911; „Neamul românesc”, an VII, nr. 141-143, 21 decembrie 1912.

²⁶ N. Nagy-Talavera, *Nicolae Iorga. O biografie*, Institutul European, Iași, 1995, p. 137; Z. Ornea, *Sămănătorismul*, p. 216; P. Șeicaru, *Nicolae Iorga*, p. 44; P. Țurlea, *Nicolae Iorga în viața politică*, p. 67.

²⁷ P. Țurlea, *Nicolae Iorga în viața politică a României interbelice*, în “Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie A.D. Xenopol”, Iași, XXIII, 1986, p. 657; D.A.D., nr. 32, 18 februarie 1915, p. 3009.

²⁸ „Neamul românesc”, an XIII, nr. 330, 29 noiembrie 1918.

²⁹ N. Iorga, *Memorii*, vol. II, p. 41.

decât meritoriu, în condițiile apariției pe scena politică a numeroase noi formațiuni politice. Nicolae Iorga își vedea răsplătit efortul său din lupta pentru unitatea națională a românilor prin Marea Unire și prezenta opinia sa despre „politica naționalistă” care trebuia urmată în aceste noi condiții fericite pentru români: „Cuprinderea în același stat a tuturor elementelor naționale compacte și întărirea statului național odată format, prin cultura națională în toate domeniile și în toate formele ei”³⁰. Acest fapt oferea posibilitatea lui Cuza de a-și face cunoscute țelurile antisemite de la tribuna Parlamentului, cu o vervă îndrăcită, acidul epigramist mânuind cu măiestrie „stiletul cuvântului înjunghiind orice adversar”, după cum îl descria Sterie Diamandi în portretele sale politice din perioada interbelică. Bineînțeles că și prin epigramă, un domeniu literar în care a excelat, Cuza își manifesta opiniile sale antievreiești:

„Zadarnic te-ai mai ostenit
Să te botezi, jupâne,
Căci apa-i trecătoare
Dar jidovul rămâne”³¹.

În 1920, la al doilea rând de alegeri bazate pe votul universal, Cuza obținea doar 6.000 de voturi și se gândea la un moment dat la retragere din viața politică, nu propunea un program politic coerent în concordanță cu noile realități. Oricum sciziunea în P.N.D. se produsese. La 7 aprilie 1920, adepții lui Cuza îl exclud pe Iorga din partid. Iorga spunea: „Cuza ne dă afară din partid” și se declara „sătul de capriciile d-lui Cuza și apucăturile lui Zelea Codreanu îmi repugnă de mult”. Nu numai că s-au despărțit cei doi oameni politici, Iorga și Cuza, ci vor deveni chiar inamici, „duelându-se” deseori în sălile Parlamentului sau în paginile ziarelor; iorghişti numeau aripa desprinsă din P.N.D. – „partidul devastator de sinagogi”. În aprilie 1920 ei se despart de cei ce îmbrățișează „cruciada antisemită”, dar majoritatea naționaliștilor-democrați din Iași rămân alături de marele istoric³². Față de 1919, când obținuse 5,69% din sufragii, în 1920, P.N.D. ajunge la 1,25% (în doar jumătate de an). Unul dintre motive a fost faptul că mulți dintre adepții lui Iorga s-au îndreptat către alte partide, precum Partidul Țărănesc al lui Mihalache, Partidul Poporului sau chiar P.N.L, marele istoric neacordând o prea mare atenție organizării partidului, mai ales prin crearea unor organizații regionale, așteptând în continuare să trăiască politic din obolul de recunoștință al românilor pentru activitatea sa din război și pentru Unire. Petre Țurlea

³⁰ I. Scurtu, *Political Parties in Romania after Parliamentary elections (1919-1937)*, în „Anuarul Institutului de Istorie Alexandru Xenopol”, Iași, XVII, 1980, p. 64 și 66; „Neamul românesc”, an XIV, nr. 116, 22 iulie 1919.

³¹ S. Diamandi, *Galeria oamenilor politici*, Ed. Eurosong& Book, București, 1999, p. 89; N. Crevedia, C. Calotescu-Neicu, *Antologia epigramei românești*, p. 33.

³² „Opinia”, 12 februarie 1920, Iași; Gh. T. Pop, *op. cit.*, p. 41 și urm.; „Naționalistul”, an IX, nr. 7, 1 octombrie 1922; „Neamul românesc”, an XV, nr. 71, 8 aprilie 1920; „Naționalistul”, 27 august 1922, Iași; N. Iorga, *O viață de om așa cum a fost*, p. 37 și idem, *Memorii*, vol. III, p. 9; „Neamul românesc”, an XVIII, nr. 15, 23 ianuarie 1923; N. Iorga, *Memorii*, vol. II, p. 207.

estima că la mijlocul anilor '30, 36% din deputații liberali și țărăniști erau foști naționaliști-democrați ai lui Iorga³³.

Nichifor Crainic exprimă depărtarea naționaliștilor-creștini de Nicolae Iorga după război, dar și declinul politic al acestuia: „Iorga nu mai putea să ne îndrume... profetia împlinită l-a mistuit pe profetul din el, lăsându-l în loc pe istoric și pe șeful unei grupări politice reduse. Într-adevăr, Iorga s-a despărțit de Cuza, fapt considerat ca o adevărată prăbușire pentru mulți dintre tinerii naționaliști care și-au hrănit adolescența cu scrierile lui Iorga din „Sămănătorul” sau „Neamul românesc”. Printre ei s-a aflat și Corneliu Zelea Codreanu, care prezenta astfel evenimentul: „Dar, spre nenorocul neamului românesc, întreaga această oaste, care se ridica din toate părțile țării, sfârșește printr-o mare înfrângere. Aceasta cade ca un trăsnet peste capetele românilor. Forțele iudeo-masonice reușesc să despartă pe cei doi șefi ai partidului, pe profesorul Nicolae Iorga, de A.C. Cuza. [...] De câțiva timp, Nicolae Iorga nu mai este antisemit. Se înțelege, ruptura s-a făcut ireparabilă. Și amărâtul acesta de neam și-a frânt din nou în inimi nădejile lui de mântuire”³⁴.

Odată cu divorțul politic Iorga – Cuza, marele savant încearcă să constituie împreună cu partizanii săi „o stângă burghezo-radicală, națională, dinastică, religioasă, morală”³⁵. Mutările sale politice vor fi controversate. Ale lui Cuza și ale L.A.N.C., însă, vor urmări cu ardoare crezurile îmbrățișate încă dinainte de război.

La începutul lui 1922, dat fiind faptul că majoritatea naționalist-democraților l-au urmat pe Nicolae Iorga, A.C. Cuza este nevoit să fondeze o altă organizație politică, care să urmeze linia antisemită la care, după război, Iorga renunțase. Reușește să coalizeze în acțiunea sa pe un alt mare universitar, N.C. Paulescu, pe N. Naum, pe Ion Zelea Codreanu, pe Corneliu Șumuleanu și ia ființă „Uniunea Național Creștină”, ce își propunea: „lupta prin toate mijloacele legale pentru sprijinirea intereselor economice, politice și culturale ale românilor, împotriva jidanilor, pentru apărarea ideilor naționaliste, democratice și creștine”. Această organizație politică scotea și o gazetă numită „Apărarea Națională”, care a funcționat în aproape întreaga perioadă interbelică (cu unele perioade de interdicție de către autorități); pe frontispiciu era svastica, considerat un simbol stilizat al creștinismului, o certificare a faptului că românii s-au născut creștini. A.C. Cuza avea să arăte mai târziu că svastica este în primul rând românească, prin descendența din arii traci și daci. Reprezintă legătura cu trecutul, înseamnă păstrarea identității, nu înseamnă deloc mimetism. Svastica reprezenta legătura cu rasa pelasgică, simbol al arianismului³⁶. Necesitatea unei astfel

³³ M. Ivan, *op. cit.*, tab. III; P. Șeicaru, *Nicolae Iorga*, p. 50; P. Țurlea, *Nicolae Iorga în viața politică a României*, p. 36.

³⁴ N. Crainic, *Zile albe, zile negre*, p. 148; C.Z. Codreanu, *Pentru legionari*, Ed. Scara, București, 1999, p. 95.

³⁵ N. Iorga, *O viață de om așa cum a fost*, p. 39.

³⁶ G. Dumitrescu, *A.C. Cuza și doctrina naționalist-creștină*, pp. 153-154 ; “Apărarea Națională”, an I, nr. 23, 1 martie 1923; “Apărarea Națională”, an I, nr. 1, 1 aprilie 1922; A.C. Cuza, *Învățătura lui Iisus, Iudaismul și teologia creștină*, Ed. LANC, Iași, 1925, p. 27.

de organizații era de a lupta împotriva „racilelor sistemului evreiesc” (N.C. Paulescu) sau, după părerea lui A.C. Cuza: „Văzând situația precară a falimentului românesc în comerț și industrie față de concurența străină, văzând că această concurență, îndeosebi a străinilor jidani este acum organizată în vederea acapărării cu excluderea românilor de pe terenul muncii [...] se constituie Uniunea Național Creștină. Scopul acestei uniuni, potrivit actului de constituire, era lupta prin toate mijloacele legale pentru sprijinirea intereselor economice, politice și culturale românești împotriva jidanilor”³⁷. Tot în anul 1922 s-au fondat și „Fascia Națională Română”, „Mișcarea Națională Fascistă Italo-Română” și „Liga Creștină Socială”. Ultima numită milita împotriva primirii cetățenie de către evrei, iar Mișcarea Națională Fascistă Italo-Română încheiase chiar un acord (în februarie 1921) cu Mussolini pentru acțiuni care să producă instaurarea fascismului în Italia și în România³⁸. Insuccesul acestor mișcări arată că societatea românească nu era receptivă la modele de origine străină, că naționalismul românesc avea alte surse, plecând în special din “clasicii naționalismului” din cea de-a doua jumătate a veacului al XIX-lea. După crearea U.N.C., considerată insuficient de puternică ca să reprezinte naționalismul creștin, următorul pas a fost crearea unui partid. Se va numi „Liga Apărării Național-Creștine”. Ceremonia fondării a adunat profesori și studenți din toate centrele universitare: Iași, Cernăuți, Cluj, București. S-au sfințit steagurile împodobite cu zvastică, s-au făcut slujbe religioase în memoria lui Simion Bărnuțiu, Mihail Kogălniceanu și Gheorghe Mărzescu, cel ce opusese cu tărie modificării “Articolului 7”. Sunt alese cadrele de conducere ale L.A.N.C., președinte fiind A.C. Cuza; Codreanu este desemnat ca răspunzător cu organizarea. Dar, de la început au fost vădite diferențele de idei între cei doi privind segmentul organizatoric. În cadrul L.A.N.C. se simt influențele fasciste în ceea ce privește organizarea de tip paramilitar: existența frățiilor, a centuriilor, a cohoretelor, a legiunilor. Statutele L.A.N.C. prevedeau „reîntronarea legilor dumnezeiești ale instinctelor și combaterea patimilor”. Erau de acord cu votul obștesc, pentru parlamentarism, pentru monarhia constituțională. „Vrem ca minoritățile etnice, oneste și laborioase, să viețuiască în pace și să propășească între noi”. Jurământul LANC suna astfel: „Jur că voi păstra și apăra legea mea creștină strămoșească! Jur credință M.S. Regelui Ferdinand I al României! Jur credință drapelului L.A.N.C.!”³⁹.

Membrii L.A.N.C. se numeau lăncieri sau arcași. Uniforma cerută era formată dintr-o beretă albastră în Moldova, pălărie sau căciulă în Bucovina, la care se adăuga o bluză albastră, cravată neagră, pantaloni maro cu moletiere, centură cu diagonală și bocanci sau cizme. Să amintim faptul că A.C. Cuza și N.C. Paulescu au fost invitați la congresul de la Budapesta al organizației „Alliance Chretiene Arienne” din octombrie

³⁷ “Apărarea Națională”, an I, nr. 1, 1 aprilie 1922 și A.C. Cuza, *Apărarea Națională după 3 ani de luptă*, în “Almanahul Apărarea Națională pe anul 1925”, Iași, 1925.

³⁸ “Fasciștii constructivi”, nr. 1, 20 octombrie 1923 și “Mișcarea națională fascistă”, nr. 1, 30 februarie 1923 și nr. 5-6, 25 iunie 1924.

³⁹ C.Z. Codreanu, *Pentru legionari*, p. 93; „Naționalistul”, an X, nr. 10, 11 martie 1923, Iași; „Apărarea națională”, an III, nr. 2, 4 ianuarie 1929.

1925. Organizația era condusă de George de Pottere, pe care Codreanu și Moța l-au cunoscut în timpul studiilor din străinătate. Lucrarea lui George de Pottere – *Rasa ariană. Cultura creștină și problema evreilor* – a fost popularizată în România de către LANC⁴⁰.

În 1925, este înghițită de către L.A.N.C. și o altă formațiune naționalistă cu caracter fascist, copie românească a Partidului Fascist al lui Mussolini – Fascia Națională Română. Această organizație s-a fondat în anul 1923 și se pronunța pentru o dictatură „națională, românească”, cu „mandat de un an, cel mult doi”, astfel putându-se instaura „cinstea, echilibrul ordinii”. Urmărea modelul italian al unui „naționalism integral”. Bazele trebuiau să fie corporatiste, iar sloganul era: „Dumnezeu, Coroana, Patria”. T.P. Vifor, unul dintre fondatorii și doctrinari ei, scria: „Extremele sunt în realitate două, nu mai multe: fascism ori bolșevism.[...]. Bolșevismul va însemna pieirea României”. În septembrie 1925, conform „actului de unire”, se alăturaseră L.A.N.C. vechiul Partid Național Democrat-Creștin (fondat după despărțirea de Iorga, n.n.), Acțiunea Românească și Fascia Națională Română. Se recunoștea autoritatea supremă a lui Cuza și liniile directoare principale ale L.A.N.C. Astfel, poziția lui A.C. Cuza în cadrul curentului naționalist-creștin se consolida. Unul dintre afișele electorale L.A.N.C. ce circula în mediul rural era definitiv pentru poziția partidului față de evrei: „Nu vă vindeți casele și pământurile decât numai la români creștini. Nu vă cumpărați lucrurile trebuincioase decât numai de la negustori și meseriași români-creștini”. Tot în decembrie 1925 este suprimat oficiosul L.A.N.C. – „Apărarea Națională” de la Iași. A reapărut la București la 15 noiembrie 1926⁴¹. Cu toate acestea, în alegerile pentru Parlament, din 25 mai 1926, L.A.N.C. obține 120.000 voturi și 4,76% din electorat și 10 mandate de deputat. Rezultat sub așteptări. Corneliu Zelea Codreanu, candidat la Focșani, în Putna, nu obține numărul minim de voturi spre a accede în Parlament, rezultat cel puțin neobișnuit, dacă ne gândim la adeziunea focșănenilor în timpul procesului și la nuntă. El incrimina ministrul de interne care i-a îngăduit acțiunile. În alte județe, Octavian Goga – ministrul de Interne – ajutase L.A.N.C. și pe președintele ei care, în opoziție, va răspunde cu o activitate prudentă. Un alt semn de întrebare care ar putea lămuri schisma de peste un an?! Sunt aleși: la Iași – Cuza, Găvănescul, la Dorohoi – prof. Șumuleanu; la Rădăuți – prof. Codreanu; la Câmpulung – P. Iliescu; la Suceava – prof. Cârlan; la Botoșani – dr. H. Vasiliu; în Neamț – Mișu Florescu; la Bacău – Iuniu Lecca; la Satu Mare – Valer Pop⁴². Se observă care sunt fiefurile cuziste. Corneliu Codreanu nu se regăsește printre deputați.

⁴⁰ D. Zamfirescu, *Legiunea Arhanghelul Mihail*, Ed. Enciclopedică, București, 1996, p. 147; G. Dumitrescu, *Corespondența...*, p. 133, 121-122.

⁴¹ Gh. T. Pop, *op. cit.*, p. 52; „Fascismul”, 15 decembrie 1923; T.P. Vifor, *Doctrina fascistă română*, Ed. F.N.R., București, 1924, p. 57; „Apărarea Național-Creștină”, an. I, nr. 1, 15 octombrie 1925; C. Ciucanu, *op. cit.*, pp. 109-111; Gh.T. Pop, *op. cit.*, p. 58; G. Dumitrescu, *Corespondența...*, p. 121.

⁴² Gh. T. Pop, *op. cit.*, p. 52; „Fascismul”, 15 decembrie 1923; T.P. Vifor, *Doctrina fascistă română*, Ed. F.N.R., București, 1924, p. 57; „Apărarea Național-Creștină”, an. I, nr. 1, 15 octombrie 1925; C. Ciucanu, *op. cit.*, pp. 109-111; Gh.T. Pop, *op. cit.*, p. 58; G. Dumitrescu, *Corespondența...*, p. 121.

L.A.N.C. câștiga voturi și în alte zone decât nordul Moldovei și Bucovina (regiuni cu pătură numeroasă de evrei), în Turda, Bihor, Caraș-Severin, ceea ce denotă că partidul devenise unul cu relativă putere la nivel național.

Cu toate că A.C. Cuza participase la nunta Elenei Ilinoiu și chiar îl cununase și acceptase să candideze și Codreanu în Putna, conflictele între cei doi se acutizează. Moța și Codreanu, spre a nu fi părtași la sciziunea L.A.N.C., pleacă la studii în străinătate, spre bucuria lui Cuza. Pe de altă parte, alături de L.A.N.C., se adună Fascia Națională Română, Acțiunea Românească, Partidul Social Creștin, formațiuni de dreapta mai mici care îi întăresc poziția lui Cuza în partid. La plecarea lui Codreanu și Moța a contribuit și Cuza cu o însemnată sumă de bani. Cei doi acceptă pentru a nu fi acuzați de sciziunea ligii. Dar nu numai cei tineri nu împărțeau parte din convingerile lui Cuza, ci și militanții experimentați ai Ligii. Ei cereau o atitudine mai radicală, dar președintele înțelegea să răsplătească ajutorul primit în alegeri din partea lui Goga, printr-o activitate parlamentară prudentă, necriticând partidul de la guvernare. Paul Iliescu, care îl criticase public, este înlăturat din partid. În sprijinul deputatului „schismatic” se ridică și alți membri proeminenți ai partidului ca Ion Zelea Codreanu, Valer Pop, dr. Haralamb Vasiliu, prof. Cârlan, prof. Șumuleanu, gen. Macridescu, T. Brăileanu, I. Cătuneanu. Și ei au fost expulzați din partid. A.C. Cuza îi acuza ca fiind „vânduți jidanilor”. Corneliu Șumuleanu își exprima sentimentele în articolul *Mișelia unor prieteni*, ca răspuns la atacurile furibunde ale fostului său tovarăș în „Apărarea Națională”. El era în fapt vicepreședintele Ligii și unul dintre cei mai merituoși activiști ai ei. Au urmat tratative îndelungi, dar mulți dintre ei s-au alăturat P.N.L. sau Partidului Poporului, iar alții îi urmează lui Corneliu Zelea Codreanu în „Legiunea Arhanghelul Mihail”, înființată în 1927⁴³.

Să menționăm și alte gazete „cuziste”: „Frăția Românească” – Cluj, organ local oficial al L.A.N.C.; „Unirea”, Craiova, „Deșteptarea Română” – ziar al studenților „cuziști” din Ploiești; „Solidaritatea Creștină” – Brăila, „Lupta Națională” și „Sentinela” – Focșani, „Frăția Creștină” – Galați, „Strălucitorul” – Constanța, „Ogorul Nostru” – Turnu-Severin, „Voința Poporului” – Arad ș.a.⁴⁴

Nicolae Iorga, în perioada 1925-1926, își manifestă îngrijorarea față de unele excese antisemite ale studenților, care se petrec chiar cu sprijinul bisericii, și arată deruta și pasivitatea autorităților. El vede ca principal orchestrator pe A.C. Cuza, fostul său tovarăș, acum inamic politic⁴⁵.

La întoarcerea din Franța, Codreanu rămâne uimit la aflarea veștii că unii militanți cuziști în frunte cu tatăl său au fost excomunicați din Ligă. Cuza i se adresează astfel: „Bine ai venit, Cornele dragă! Tu ești un băiat bun. Să-ți cauți ca și până acum de treabă și va fi foarte bine. Tu știi deviza mea: În Ligă intră cine vrea și

⁴³ Gr. Tr. Pop, *Garda, Căpitanul...*, vol. II, p. 65; F. Veiga, *op. cit.*, p. 113; M. Dogan, *Analiza statistică a „Democrației parlamentare” din România*, tab. nr. IV; C.Z. Codreanu, *Pentru legionari*, ed. 1936, pp. 289-291.

⁴⁴ Gh.T. Pop, *op. cit.*, p. 43.

⁴⁵ N. Iorga, *Memorii*, vol. V., București, 1939, pp. 23-28, 61-68.

rămâne cine poate”. Dar Codreanu acuză Liga de „sclerozare, lipsă de dinamism și plafonare a doctrinei”. Spre anul 1927, când se fondează „Legiunea Arhanghelului Mihail”, Iașul, ce până atunci fusese „câmp de haiducie” (după expresia lui Codreanu), se liniștise. L.A.N.C. se desparte printr-o aripă numită „L.A.N.C. – statutar” condusă de Șumuleanu⁴⁶.

Tinerii discipoli ai lui Cuza își părăsesc mentorul. Rămân credincioși doctrinei pe care acesta a promovat-o și pe care și-au însușit-o în timpul uceniciei politice desfășurate în cadrul Ligii pe care acesta o conducea. Dar adoptă o nouă cale care să se potrivească cu tinerețea și entuziasmul lor. Se naște „Legiunea Arhanghelul Mihail”. Considerăm că experiența politică dobândită de „văcăreșteni” (fondatorii „Legiunii Arhanghelul Mihail”) până în anul 1927 a fost definitivă pentru evoluția ulterioară a mișcării, dar ea va căpăta noi forme și i se vor adăuga noi direcții călăuzitoare și nu putem considera că legionarismul a rămas doar la stadiul antisemitismului exacerbă al lui A.C. Cuza.

Despre despărțirea de L.A.N.C., se spunea: „Relațiile Legiunii cu L.A.N.C. sunt foarte strânse, întrucât Legiunea a luat ființă tocmai datorită dizolvării L.A.N.C. și tocmai cu scopul de a salva mișcarea națională de la distrugerea totală...”. Dar, în scurt timp, apar conflicte L.A.N.C. – L.A.M., care încep să se acutizeze. A.C. Cuza, la 9 august 1927, declara: „Nu am nevoie de nici unul dintre voi, cu toate că v-am hrănit sufletește”. Afirmația va duce la un răspuns pe măsură din parte fostului discipol: „Îi vom curăța pe toți ca pe niște câini răpănoși, având mijloace suficiente să lovim mai sigur decât ei”. S-au vehiculat idei că la despărțirea Codreanu – Cuza ar fi contat și o „problemă de familie”, ce i-ar fi avut protagoniști pe Gh. Cuza și Iridenta Codreanu. Sunt simple speculații, căci neînțelegerile începuseră încă de la fondarea Ligii și Cuza era caracterizat ca un încăpățânat incurabil, neacceptând să facă nimic ce nu pornea de la el. Cuza îi spunea lui Codreanu: „Ce crezi, că dacă ai tras cu pistolul, ai făcut mare lucru?”. Astfel de dispute au caracterizat majoritatea întâlnirilor dintre „cuziști” și „codreniști”. Între cele două tabere se preconizau conflicte, cei devotați lui Cuza procurând-și revolve, vizând suprimarea lui Paul Ilescu și a lui Corneliu Codreanu⁴⁷. La 15-16 octombrie 1927, la Iași, s-a întrunit Marele Consiliu al L.A.N.C.; s-a confirmat excluderea, dar și alte demiteri: Traian Brăileanu, Tița Mălăiu, Gheorghe Rusu, Ioan Moța, P. Bălan, Hristache Solomon, D. Popescu-Bârlad. În primăvara lui 1928, s-au dus tratative de împăcare, realizându-se o relativă reunire a

⁴⁶ C.Z. Codreanu, *Pentru legionari*, ed. 1999, p. 253, pp. 220-221.

⁴⁷ Gr. Tr. Pop, *op. cit.*, p. 69; C.Z. Codreanu, *Pentru legionari*, ed. 1999, pp. 232-234; „Cruciada românismului”, an I, nr. 18, 4 aprilie 1935; Gh. T. Pop, *op. cit.*, p. 71; S. Neagoe, *Trimful rațiunii împotriva violenței*, Ed. Junimea, Iași, 1976, p. 340; C. Ciucanu, *op. cit.*, p. 130 – după acest ultim autor, Silvia Codreanu ar fi rămas însărcinată cu Gheorghe Cuza; ASRI, Fond „D”, dos. 10558, vol. III, f. 2, apud „Totalitarismul de dreapta din România, Origini, manifestări, evoluție, 1919-1927”, p. 618.

Ligii. Unii dintre membrii excluși au intrat în „Legiune”, sau în P.N.L. (Valer Pop) sau în P.N.Ț. (Iuliu Hațieganu)⁴⁸.

La 14 septembrie 1929, s-a desfășurat o consfătuire la Iași, în casa lui A.C. Cuza și frunțașii partidului consideră că „guvernarea L.A.N.C. – imperios cerută”. L.A.N.C. ar fi guvernat fără parlament, „adecă fără vorbărie și cheltuială zadarnică, ci numai prin decrete-legi”⁴⁹. Surprinde această opinie a unui A.C. Cuza care se dovedise un orator parlamentar cu nerv și ironie fină și care afla în această instituție cadrul perfect pentru evoluția sa politică. A.C. Cuza își manifestă bucuria față de victoria în alegeri a naziștilor din Germania. El consideră că este o biruință a „cuziștilor din Germania” („căci le putem zice cuziști național-socialiștilor germani”). A.C. Cuza scria un articol cu un titlu mai mult decât sugestiv: *Falimentul partidelor și dictatura L.A.N.C.*, în care afirma din nou una dintre dorințele sale mai vechi, născută încă de la succesul achitării lui C.Z. Codreanu la Turnu-Severin în 1925: „Veacul nostru de după război este veacul dictaturei. Dictatura din Italia, splendidă cu Mussolini, dictatura din Spania – binefăcătoare – cu Primo de Rivera, Dictatura din Iugoslavia, cu regele Alexandru. Dictatura L.A.N.C. se impune față de acest faliment dovedit al partidelor”. Era de părere că regele trebuie să-și numească miniștrii săi direct și nu prin șefii de partid⁵⁰.

Între L.A.N.C. și L.A.M. au existat contacte în vederea unei fuziuni, dar întâlnirile între liderii celor două grupări nu duc la nici un rezultat datorită intransigenței celor doi, A.C. Cuza și C.Z. Codreanu, ultimul oferind ca soluție înscrierea în „corpore” a cuziștilor în Garda de Fier. Se dorea astfel evitarea conflictelor din cadrul U.N.S.C.R., a cărei conducere era disputată de reprezentanții celor două grupări. Conducerea va fi preluată de legionari prin Traian Cotigă, Gh. Furdui, dr. Șerban Milcoveanu și, după 1940, Viorel Trifa. Dar bineînțeles că A.C. Cuza nu putea fi de acord cu astfel de propuneri, dacă ținem cont de orgoliul său deosebit, de faptul că el era „patriarhul antisemitismului” și unul dintre mentorii tinerilor naționaliști de după război. Spre deosebire de „Garda de Fier”, L.A.N.C., prin liderii ei a întreținut relații cu conducătorii minorității germane din România, care își manifestaseră adevăratele simpatizări pentru ideile naziste (au organizat împreună acțiuni antievreiești în Bucovina) și chiar cu liderii Partidului Nazist din Germania, A.C. Cuza și fiul său fiind chiar decorați de către „Führer”. Gh. A.C. Cuza relatează că a luat masa cu Hitler și a primit indicații pentru organizarea batalioanelor de asalt⁵¹.

Dacă o fuziune între L.A.M. și L.A.N.C. nu este realizabilă, la 14 iulie 1935, formațiunea lui Cuza și Partidul Național Agrar a lui Goga s-au unit dând naștere Partidului Național Creștin, un rol important în această coalizare îl are Nichifor

⁴⁸ „Apărarea Națională”, an V, nr. 12, 20 octombrie 1927, p. 1; G. Asandului, *A.C. Cuza. Politică și cultură*, p. 207; A. Heinen, *op. cit.*, p. 120.

⁴⁹ „Apărarea Națională”, 6 octombrie 1929, Arad.

⁵⁰ „Apărarea națională”, an VIII, nr. 19, 21 septembrie 1930; „Apărarea națională”, 8 august 1930 și 10 august 1930.

⁵¹ Gh. T. Pop, *op. cit.*, p. 55, p. 92.

Crainic, dacă ar fi să dăm crezare memoriilor sale. Și camarila și-a avut rolul ei. Președintele de onoare este A.C. Cuza, iar președinte activ este Octavian Goga. Nichifor Crainic a devenit vicepreședintele P.N.C. Printre principalele articole ale programului partidului se regăsește aplicarea lui “*numerus clausus*”, revizuirea cetățeniei evreilor sosiți în țară după 1919, militează pentru creșterea rolului monarhiei în viața de stat împotriva partidelor politice democratice considerate a fi “jidovite”. Se publică *Călăuza bunilor români*. Octavian Goga afirma la oficializarea fuziunii: „Nu-i o întâmplare că sufletul meu s-a îndreptat spre A.C. Cuza. Domnia sa, mai întâi, este un gânditor din linia marilor cărturari care începând cu Kogălniceanu și Eminescu au dat țării o îndumare spirituală. Al doilea, într-o țară a tuturor transacțiilor și compromisurilor, dl A.C. Cuza a mers pe același drum...”. Într-adevăr, A.C. Cuza, după o primă pertractare cu socialismul, a devenit naționalist-creștin antisemit fără a mai schimba sau a mai aduce cava nou „doctrinei cuziste”. Un document german arată și implicarea Serviciului de politică externă german condus de Rosenberg în această unire politică. Autoritățile știau că A.C. Cuza, „patriarhul antisemitismului”, dorea fondarea unui organ politic de propagandă creștină, mai puternic decât L.A.N.C. Odată cu fondarea P.N.C., A.C. Cuza considera că era în măsură să continue „lupta creștinilor împotriva a celor patru milioane de străini care au pus mâna pe bogățiile României Mari”⁵².

Partidul Național Creștin cunoaște o activizare a acțiunilor sale, reușind să atragă la congresul organizat pe 8 noiembrie la București un mare număr de simpatizanți. După cum scria „Porunca Vremii”, au venit din toate colțurile țării peste 250.000 de oameni. Deși îl considerăm exagerat, numărul aderenților gogo-cuziști este în creștere. În Parlament, gogo-cuziștii se dovedeau aprigi împotriva țărăniștilor, dar reținuți în fața liberalilor. Nicolae Caradino prezenta o astfel de situație în care protagonistul era Nichifor Robu: „O amintire îmi stăruie în minte despre acest Robu, prințul bătaușilor gogo-cuziști. Eram în incinta Camerei, martor la agresiune. Robu frângea niște scaune și bătea cu picioarele respective ceva deputați. Furlungeanu, chestor al Camerei liberale și însărcinat în această calitate cu paza, s-a apropiat de grup și cu un aer de supremă indiferență a prins între degete bicepsul *robului*. Dintr-odată, acesta s-a oprit și fără să lase prada din mâini, a întors ochii cu mai mult respect decât spaimă. Își găsisse nașul. După ce bătaia s-a potolit, chestorul și cuzistul s-au plimblat alene pe culoar. Discutau și își pipăiau mușchii...”⁵³

În august 1937, s-a înregistrat un episod interesant al luptei furibunde pentru putere, în care nu contează mijloacele folosite pentru obținerea voturilor. P.N.C. a încheiat un cartel electoral cu Asociația Generală a Țiganilor din România. Ziarul „Țara Noastră” apărea în ediția de duminică sub titlul „Amaro Them”, traducerea în

⁵² N. Crainic, *Zile albe, zile negre*, Ed. Gândirea, București, 1991, p. 313; I. Scurtu, *Studiu introductiv*, în „Ideologie și formațiuni de dreapta în România”, vol. IV, p. 28; „Apărarea Națională”, 21 iulie 1935; Gh. A.C. Cuza, *Cuza – Goga, o înfățișare ideală*, Ed. Apărarea Națională, Iași, 1941, p. 9; A. Heinen, *op. cit.*, p. 255; S.J.A.N. Iași, *Fond Prefectura Iași*, Dos. nr. 2/ 1935, f. 119, 124.

⁵³ „Porunca Vremii”, 10 noiembrie 1936; N. Caradino, *op. cit.*, p. 180.

țigănește a numelui ziarului lui Goga. Unul dintre fruntașii romi scria referindu-se la P.N.C.: „Cercetând trecutul îndepărtat al neamului românesc a găsit că dintre toți străinii numai neamul romilor a fost acela care a luat parte dezinteresată la bucuriile și suferințele acestei țări; s-a jertfit pentru ea și n-a trădat-o niciodată cum au făcut mulți din neamul jidovesc”. Un alt lider rom scria un manifest către populația romă în același ziar: „Se cuvine deci ca toți romii într-un cuget și-o simțire să se considere membri aderenți ai PNC, să dea voturile acestui partid. [...]. Dacă aceste partide vor oferi romilor bani și băutură ca să li se dea voturile, să se primească și bani și băutură, dar în cabina de votare să aplice ștampila pe listele P.N.C.”⁵⁴.

P.N.C. rămâne în continuare un partid regional ce colecta voturile antisemiților din județele lor tradiționale din Basarabia, Bucovina, nordul Moldovei, înregistrând succese în Banat sau Ardeal. Se beneficia de recrudescența mișcărilor fasciste în Europa și de personalitatea marelui poet Octavian Goga. În Basarabia se situa pe poziția a II-a, cu 21,3% din voturi, iar în Moldova, aceeași poziție, cu 17,1%, dar a obținut rezultate modeste în Transilvania (3,8%) și Crișana-Maramureș (4,3%), rezultate care au provocat o mare decepție lui Goga. Nici în București, unde Goga desfășurase o intensă campanie nu au fost rezultate satisfăcătoare, doar 2,82%, pe primele trei poziții situându-se P.N.L. – 39,40%, P.N.Ț. – 23,2% și P.T.p.Ț. – 22,66%. Deci, succese s-au obținut în fiefurile lui Cuza și prea puțin în zonele unde Goga ar fi trebuit să atragă adeviziuni. P.N.C. a obținut rezultate bune în regiunile mai slabe ca informație și instrucție, în zone rurale, mici târguri și unde elementul evreiesc era puternic; a contat și lipsa unui program politic și economic coerent⁵⁵. Un observator contemporan al alegerilor din 1937, interesat de latura lor sociologică, remarca faptul că: “Județele cu mulți evrei și unde românii sunt antisemiți au votat cu P.N.C. Partidul Totul pentru Țară a fost puternic în județele românești unde nemulțumirea era de alt soi”. El constata că Mișcarea legionară a strâns voturile răzvrătiților „din regiunile industriale, agricole bogate și poate mai puțin în cele sărace”. Este „un partid de protestare împotriva politicianismului”. Studiind harta pe care acesta a realizat-o referitor la ponderea electoratului gogo-cuzist și legionar, constatăm că mai mare succes a obținut P.N.C. în zonele înapoiate din nord-estul țării⁵⁶.

Cei doi conducători ai P.N.C., Goga și Cuza rămân credincioși crezurilor antisemite, încercând să le pună în aplicare în timpul scurtei lor guvernări, deși antisemitismul radical al profesorului Cuza nu era bine văzut de mulți dintre partizanii politici ai lui Goga (și chiar de către acesta) și se considera că această alianță este una conjuncturală. Goga credea că demiterea sa devenea o „victorie a lui Israel”, și într-adevăr, boicotul economic inițiat de evrei a contribuit la căderea guvernului său⁵⁷.

⁵⁴ „Țara Noastră”, 3 august 1937, 4 august 1937.

⁵⁵ C. Enescu, *Semnificația alegerilor din decembrie 1937 în evoluția politică a neamului românesc*, în „Sociologia românească”, 2, (1937), nr. 11-12, p. 523, „Dimineața”, 25 decembrie 1937.

⁵⁶ C. Enescu, *Semnificația alegerilor din decembrie 1937 în evoluția politică a neamului românesc*, p. 512.

⁵⁷ C. Iancu, *Evreii din România 1919-1938*, p. 209.

P.N.L. n-a obținut necesarul de 40% în alegeri. Carol al II-lea nu va oferi guvernul lui Maniu și Codreanu, care s-au dovedit cei mai vehemenți adversari ai camarilei sale. El afirma: “Mi-a rămas, deci, o singură soluție constituțională, aceea de a face apel la Naționaliștii-Creștini ai lui Goga și Cuza. Este, desigur, o soluțiune proastă, dar totuși cea mai puțin. Sunt perfect conștient că guvernarea, cu aceste elemente, destul de hotărât antisemite, nu va putea fi una de lungă durată”. Regele făcea ultimii pași spre instaurarea regimului său de autoritate monarhică. Regele Carol al II-lea își manifesta tacit acordul pentru unele măsuri antisemite ale noului guvern: „Prima măsură pe care vrea să o ia este revizuirea evreilor, care, după 1919, au intrat fraudulos în țară: lor vrea să le ia dreptul la cetățenie. Cred că va atinge o foarte mică minoritate și este, poate, o aruncare de leșt folositoare în acest moment”. Această numire a lui Goga-Cuza la conducerea guvernului a fost pentru satisfacerea curentului naționalist, dar, în același timp, și pentru învrăjbirea gogo-cuziștilor cu legionarii. Pentru aceasta a fost numit și Armand Călinescu la Interne, pentru a pune pe poziții antagonice cele două mișcări naționaliste. Regele Carol al II-lea mărturisea: „Goga, mai ales, și Cuza sunt dușmani de moarte ai gardiștilor și hotărâți de a întreprinde orice pentru exterminarea lor; în aceasta, vor fi secondată perfect de Călinescu, care este complet de acord cu ei”⁵⁸.

Guvernul Goga-Cuza (după spusele regelui, Goga, „umflându-se ca un broscoi, primește a forma guvernul în condițiile care i le-am impus”) a avut o existență de 44 de zile începând cu 28 decembrie 1937. Printre primele măsuri luate a fost interzicerea ziarelor „Adevărul”, „Dimineața” și „Lupta”, considerate a fi evreiești. A.C. Cuza îl vedea pe Goga ca fiind insuficient de energic în poziția sa antisemită, și se retrage ostentativ la Iași încă de la începutul lui ianuarie 1938. Dar, politica antisemită a lui Octavian Goga a adus o proastă impresie în Occident, precum și în țară. S-a creat senzația de pripeală în acțiunile guvernului, care tindea spre a se transforma în haos. A contribuit la aceasta și conflictele, uneori devenite violente între „lăncierii” P.N.C. și etnicii evrei, sau ciocnirile lor cu legionarii⁵⁹.

Anul 1938 începe pentru legionari cu divergențe cu P.N.C. aflat acum la putere, înregistrându-se mai mulți răniți (52, după spusele lui Codreanu, mai ales în Neamț, unde sunt agresăți Radu Budișteanu, A. Vlad, M. Macovei, personalități ale grupării). Cu toate acestea Codreanu nu critică public activitatea guvernului, care era cel puțin contradictorie, ajungându-se chiar la o înțelegere cu Goga în privința alegerilor ce trebuiau să se desfășoare în martie 1938⁶⁰, se pare pentru a nu da satisfacție lui Carol al II-lea (ce rămânea credincios dictonului latin: *divide et impera*). La 13 ianuarie 1938, Corneliu Zelea Codreanu declara într-o primă luare de poziție adresată guvernului gogo-cuzist: „Sunteți un guvern naționalist. Eu nu am dreptul nici

⁵⁸ Carol II, *Între datorie și pasiune. Însemnări zilnice*, Ed. Silex, București, 1995, p. 234- 235; K.W. Treptow, *Politica regală și alegerile din 1937-1938*, în „Europa XXI”, vol. III-IV (1994-1995), p. 182; Carol al II-lea, *În zodia Satanei...*, p. 124.

⁵⁹ A. Heinen, *op. cit.*, p. 496.

⁶⁰ C.Z. Codreanu, *Circulări și manifeste*, pp. 266-267.

măcar să suspectez buna credință, chiar atunci când unele nu le înțeleg sau mi se par greșite. Un om corect nu se poate năpusti asupra altui om din primul ceas, înainte de fi lăsat să-și pună în aplicare gândurile sale”. Este o atitudine de prudență înțeleaptă din partea lui Codreanu, ce considera că timpul va fi aliatul său. Generalul Antonescu în depoziția din procesul intentat lui Codreanu în 1938 afirma: „Și atunci față de mine, d-l Codreanu a spus că se retrage din lupta electorală, iar față de Goga, mi se pare că și-a luat angajamentul că se retrage chiar din alegeri, dând dovadă de mare patriotism”. La 9 februarie 1938, s-a ajuns la un acord după o întâlnire intermediată de Mihail Sturdza între Goga și Codreanu. Acest acord a grăbit instaurarea regimului de dictatură regală⁶¹.

A.C. Cuza, după moartea lui Octavian Goga, semna constituirea Uniunii Conștiinței Naționale, sub președinția lui Istrate Micescu, un apropiat al regelui. El a fost considerat „șef spiritual”, iar secretar general a fost numit Gh. A.C. Cuza. Se recunoștea rolul absolut al regelui și se dorea începerea unei activități susținute pentru „luminarea poporului prin cunoaștere”. A urmat apoi aderarea la Frontul Renașterii Naționale. Cu această ocazie, A.C. Cuza a afirmat că „a persecuta pe legionari reprezintă pentru naționaliștii creștini o rușine. Acest lucru ar fi rău interpretat de popor”. A fost ultimul act politic al lui A.C. Cuza, rolul său în perioada ce-a urmat a fost ne semnificativ⁶².

În epocă s-a afirmat că poezia și epigrama au pierdut prin faptul că A.C. Cuza s-a dedicat cu ardoare politicii. Cert este că a fost unul dintre marii oameni politici ai perioadei interbelice, care și-a manifestat patriotismul, așa cum el înțeles să o facă, și a luptat cu tenacitate pentru crezurile sale. După începuturi socialiste și peripluri conservatoare, Cuza se dedică naționalismului-creștin. A fost tovarăș al lui Iorga în Partidul Naționalist-Democrat, apoi va deveni inamicul politic al acestuia. A format Liga Apărării Național Creștine cu sprijinul lui Codreanu, pe fondul unei popularități deosebite a acestuia, dar își va pierde vechii tovarăși, „schismatici”, Șumuleanu, Iliescu, Găvănescul, Valer Pop, despărțindu-se și tinerii Codreanu și Moța. Conducerea autoritară, încăpățănarea, orgoliul nemăsurat l-au împiedicat în încercările sale de a uni dreapta creștină românească.

A avut o perpetuă carieră parlamentară și în Parlamentul României s-a simțit cel mai bine. Aici a strălucit ca unul dintre cei mai de seamă oratori alături de Nicolae Iorga. I.Gh. Duca, Alexandru Margiloman, Ion Mihalache, Ion I.C. Brătianu și alții. Se declara pentru dictatură, dar el dovedise că cel mai bine acționa din postura de parlamentar. Dictatura carlistă nu se dovedea ceea ce sperase el și rolul pe care l-a avut în cadrul ei a fost pur decorativ. Pentru posteritate, A.C. Cuza rămâne ca părintele

⁶¹ *Ibidem*; M. Sturdza, *România și sfârșitul Europei. Amintiri din țara pierdută*, Ed. Fronde, Alba-Iulia – Paris, 1994, p. 126; I. Scurtu, Gh. Buzatu, *Istoria românilor în secolul XX*, Ed. Paideia, București, 1998, p. 337.

⁶² G. Dumitrescu, *A.C. Cuza și doctrina naționalist-creștină*, p. 154; S.J.A.N. Iași, *Fond Prefectura Iași*, dos. 1/1938, f. 198.

naționalismului-creștin interbelic, ca „patriarh al antisemitismului românesc”, o „etichetă” pe care a primit-o încă din anii '20 și pe care a acceptat-o cu mândrie, iar doctrina naționalist-creștină, care a promovat-o timp de peste trei decenii a devenit în epocă „catehismul cuzist”.

BIBLIOGRAFIE

Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Iași, *Fond Prefectura Iași*, 1935

„Almanahul Apărarea Națională pe anul 1925”, Iași, 1925

„Apărarea națională”, 1930-1935

„Apărarea Național-Creștină”, 1925

„Cruciada românismului”, 1935

„Dimineața”, 1937

„Fascismul”, 1923

“Fasciștii constructivi”, 1923

“Mișcarea națională fascistă”, 1923

„Naționalistul”, 1922

„Neamul românesc”, 1910

„Opinia”, 1920

„Porunca Vremii”, 1936

“Sămănătorul”, 1905

„Țara Noastră”, 1937

Carol II, *Între datorie și pasiune. Însemnări zilnice*, Ed. Silex, București, 1995

Căpreanu, I., *Partidul Naționalist-Democrat până la primul război mondial*, în „Analele Științifice ale Universității Al. I. Cuza, Iași, Istorie, s. III, 16 (1970)

Ciucanu, C., *Dreapta românească interbelică*, Ed. Tipo Moldova, Iași, 2008

Coban, G.V., *Fenomenul A.C. Cuza*, Iași 1939

Crainic, N., *Zile albe, zile negre*, Ed. Gândirea, București, 1991

Crevedia, N., Calotescu-Neicu, C., *Antologia epigramei românești*, Ed. Cartea românească, București, 1933

Cursurile de vară de la Vălenii de Munte, Ed. Datina românească, Tip. Neamul Românesc, Vălenii de Munte, 1910

Cuza, A.C., *Memoriu asupra lucrărilor*, Iași, 1900

idem., *Învățătura lui Iisus, Iudaismul și teologia creștină*, Ed. LANC, Iași, 1925

idem., *Despre poporație*, București, 1910;

idem., *Curs de economie politică*, Iași 1923

Cuza, Gh. A.C., *Cuza – Goga, o înfățișare ideală*, Ed. Apărarea Națională, Iași, 1941

Dumitrescu, Gabriela, *A.C. Cuza și doctrina naționalist-creștină*, în „Arhivele totalitarismului”, an II, nr. 1-2/ 1994

- Dungaciu, D., *Națiunea și provocările (post) modernității*, Ed. Tritonic, București, 2004
- Enescu, C., *Semnificația alegerilor din decembrie 1937 în evoluția politică a neamului românesc*, în „Sociologia românească”, 2, (1937), nr. 11-12
- Ghibănescu, Gh., *Cuzeștii*, București, 1910, pp. 150-152
- Heinen, A., *Legiunea Arhanghelul Mihail*, Ed. Humanitas, București, 1999
- Iancu, C., *Evreii din România, 1866 – 1919*, Ed. Hasefer, București, 2006
- Murărașu, D., *Naționalismul lui Eminescu*, Ed. Pacifica, Craiova, 1992
- Neagoe, S., *Trimful rațiunii împotriva violenței*, Ed. Junimea, Iași, 1976
- Niessen, J.P., *Naționalismul românesc: o ideologie a integrării și mobilizării*, în “P. Sugar, Naționalismul sud-est european în secolul XX”, Ed. Curtea Veche, București, 2002
- Oprîșescu, M., *Partidul Naționalist Democrat condus de Nicolae Iorga (1910-1938)*, București, 2000
- Pop, Gh. T., *Caracterul antinațional și antipopular al Partidului Național Creștin*, Ed. Dacia, Cluj Napoca, 1976
- Pop, Gr. Traian, *Garda, Căpitanul și Arhanghelul din cer*, vol. II, Ed. Eurasia, București, 1995
- Sandache, C., *Doctrina național-creștină în România*, Ed. Paideia, București, 1997
- Scurtu, I., Gh. Buzatu, *Istoria românilor în secolul XX*, Ed. Paideia, București, 1998
- Socor, E., *Despre plagiatul d-lui Cuza*, Atelierul ziarului Adevărul, București, 1923
- Stanca, S., coord., *Dicționar biografic de istorie a României*, Ed. Meronia, București, 2008
- Sturdza, M., *România și sfârșitul Europei. Amintiri din țara pierdută*, Ed. Fronde, Alba-Iulia – Paris, 1994
- Șeicaru, P., *Un junimist antisemit, A.C. Cuza*, Ed. Carpații, Madrid, 1956
- Nagy-Talavera, N., *Nicolae Iorga. O biografie*, Institutul European, Iași, 1995
- Treptow, K.W., *Politica regală și alegerile din 1937-1938*, în „Europa XXI”, vol. III-IV (1994-1995)
- Țurlea, P., *Nicolae Iorga în viața politică a României*, Ed. Enciclopedică, București, 1991
- idem, *Nicolae Iorga în viața politică a României interbelice*, în “Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie A.D. Xenopol”, Iași, XXIII, 1986
- Zamfirescu, D., *Legiunea Arhanghelul Mihail*, Ed. Enciclopedică, București, 1996
- Zelea Codreanu, C., *Pentru legionari*, Ed. Scara, București, 1999